

Adolescentna medicina

1. in 2. modul

Urednici:

Dušanka Mičetić-Turk in Bernarda Vogrin

1. MODUL

Posebnosti bio-psiho-socialnega
razvoja v adolescenci

Komunikacija, pomen zaupnosti
in pravica do samoodločanja ter
adolescent s kronično boleznijo
in tranzicija

2. MODUL

Pristop k mladostnikom z
debelostjo, motnjami prehranjevanja
in motnjami hranjenja

Mladostnik s čustveno stisko in
samomorilno ogroženostjo

Univerza v Mariboru

Medicinska fakulteta

Adolescentna medicina

1. in 2. modul

Urednici:

Dušanka Mičetić-Turk in Bernarda Vogrin

NOVEMBER 2023

Naslov / Title:

Adolescentna medicina

Tisk / Printed by:

CICERO, Begunje, d.o.o.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Univerzitetna knjižnica Maribor

Podnaslov / Subtitle:

1. in 2. modul

Naklada / Number of copies:

150 izvodov

616-053.2(075.8)

Urednici / Editors:Dušanka MIČETIČ-TURK
Bernarda VOGRIN**Dostopno na / Available at**<https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/828>

ADOLESCENTNA medicina : 1. in 2. modul

/ urednici Dušanka Mičetič-Turk in Bernarda Vogrin. - 1. izd. - Maribor : Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba, 2023

Recenzenti / Reviewers:Vojko BERCE
Tina BREGANT
Matjaž HOMŠAK
Nataša MARČUN VARDA**Leto izdaje / Year of issue**

Maribor, november 2023

ISBN 978-961-286-801-7

doi: 10.18690/um.mf.2.2023

COBISS.SI-ID 172931075

Cena / Price

Brezplačni izvod

Konferenca / Conference:

Adolescentna medicina

Odgovorna oseba založnika / For publisherprof. dr. Zdravko Kačič,
rektor Univerze v Mariboru**Kraj in datum / Location and date**1. MODUL Maribor, Slovenija,
10. 3. 2023-11. 3. 2023
2. MODUL Maribor, Slovenija,
16. 6. 2023-17. 6. 2023

ISBN 978-961-286-801-7 (mehka vezava)

<https://doi.org/10.18690/um.mf.2.2023>**Nasvet za citiranje /****Recommended Reference**Miketič-Turk, D., Vogrin, B. (ur.). (2023).
Adolescentna medicina: 1. in 2. modul.
Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.
doi: 10.18690/um.mf.2.2023**Lektor / Language editing**

TAIA INT d.o.o

Pravni poduk

© Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.

Vse pravice pridržane.

Grafika na ovitku / Cover graphics

Ilustracija Jan Vogrin

Založnik / Published byUniverza v Mariboru, Univerzitetna založba
University of Maribor, University Press
Slomškova trg 15, 2000 Maribor, Slovenija
<https://press.um.si>, zalozba@um.si

Brez pisnega dovoljenja založnika je prepovedano reproduciranje, distribuiranje, predelava ali druga uporaba tega dela ali njegovih delov v kakršnem koli obsegu ali postopku, vključno s fotokopiranjem, tiskanjem ali shranjevanjem v elektronski obliki./ All rights reserved. No part of this book may be reprinted or reproduced or utilized in any form or by any electronic, mechanical, or other means, now known or hereafter invented, including photocopying and recording, or in any information storage or retrieval system, without permission in writing from the publisher.

Izdajatelj / Issued byUniverza v Mariboru, Medicinska fakulteta
University of Maribor, Faculty of Medicine
Taborska ulica 8, 2000 Maribor, Slovenija
<http://mf.um.si/>, mf@um.si**Izdaja / Editon:**

Prva izdaja

Kazalo

1. MODUL

Posebnosti bio-psiho-socialnega razvoja v adolescenci

Komunikacija, pomen zaupnosti in pravica do samoodločanja ter adolescent s kronično boleznijo in tranzicija

Adolescentna medicina – nastajanje nove specialnosti

Dušanka Mičetić-Turk, Bernarda Vogrin 3

Komunikacija z mladostniki in starši ter pomen zaupnosti

Hojka Gregorič Kumperščak 11

Pravica mladostnika do samoodločanja in vloga zdravnika

Urh Grošelj 16

Prehod mladostnikov in mladih odraslih iz pediatričnega v zdravstveno varstvo odraslih na primarni ravni: pregled stanja po svetu in v Sloveniji

Irena Štucin Gantar, Marta Orehek Kirbiš, Mojca Ivankovič Kacjan, Bernarda Vogrin, Vesna Pekarović Džakulin 19

Tranzicija adolescentov s kronično boleznijo prebavil

Petra Rižnik, Jernej Dolinšek 25

2. MODUL

Pristop k mladostnikom z debelostjo, motnjami prehranjevanja in motnjami hranjenja

Mladostnik s čustveno stisko in samomorilno ogroženostjo

Uvod v fiziologijo uravnavanja telesne teže in patofiziologijo debelosti

Andraž Stožer 35

Vpliv črevesne mikrobiote na razvoj debelosti

Dušanka Mičetić-Turk, Sabina Fijan, Maja Šikić Pogačar 50

Debelost otrok in mladostnikov in težava stigmatizacije

Irena Štucin Gantar, Bernarda Vogrin 57

Prvi stik z motnjami hranjenja, čustveno stisko ali suicidalno ogroženostjo. Kako ravnati?

Melita Bokalič 68

Navezovanje sočutnega stika z mladimi in njihovimi skrbniki po izgubi bližnjega

Sabina Majerič 74

Poimenski seznam avtorjev po abecednem vrstnem redu

Melita BOKALIČ, dr. med., spec. otroške in mladostniške psihiatrije, Univerzitetni klinični center Ljubljana, Pediatrična klinika, Služba za otroško psihiatrijo

Izr. prof. dr. **Jernej DOLINŠEK**, dr. med., spec. ped., Univerzitetni klinični center Maribor, Klinika za pediatrijo; Univerza v Mariboru, Medicinska fakulteta

Izr. prof. dr. **Sabina FIJAN**, univ. dipl. inž. kem. tehn., Univerza v Mariboru, Fakulteta za zdravstvene vede

Izr. prof. dr. **Hojka GREGORIČ KUMPERŠČAK**, dr. med., spec. otroške in mladostniške psihiatrije, Univerzitetni klinični center Maribor, Klinika za pediatrijo; Univerza v Mariboru, Medicinska fakulteta

Izr. prof. dr. **Urh GROŠELJ**, dr. med., spec. ped., Univerzitetni klinični center Ljubljana, Pediatrična klinika, KO za endokrinologijo, diabetes in presnovne bolezni; Univerza v Ljubljani, Medicinska fakulteta, Katedra za pediatrijo

Mojca IVANKOVIČ KACJAN, dr. med., spec. ped., Zasebna otroška in šolska ambulanta

Sabina MAJERIČ, mag. psih., Psihološke storitve za dobro življenje, Sabina Majerič s.p.

Prof. dr. dr. h. c. **Duška MIČETIČ-TURK**, dr. med, spec. ped., v. svet., Univerza v Mariboru, Medicinska fakulteta

Marta OREHEK-KIRBIŠ, dr. med., spec. druž. med., CIRIUS Kamnik

Vesna PEKAROVIČ DŽAKULIN, dr. med., spec. druž. med. in spec. MDPŠ, Diagnostični center Šentjur

Asist. dr. **Petra RIŽNIK**, dr. med., spec. ped., Univerzitetni klinični center Maribor, Klinika za pediatrijo

Prof. dr. **Andraž STOŽER**, dr. med., Univerza v Mariboru, Medicinska fakulteta

Doc. dr. **Maja ŠIKIČ POGAČAR**, univ. dipl. ing. živ. teh., Univerza v Mariboru, Medicinska fakulteta

dr. **Irena ŠTUCIN GANTAR**, dr. med. spec. ped., Bolnišnica za otroke Šentvid pri Stični

Asist. dr. **Bernarda VOGRIN**, dr. med., spec. ped., Univerza v Mariboru, Medicinska fakulteta; Pedenjped d.o.o.

Uvodnik

Adolescenca je življenjsko obdobje burnega biopsiho-socialnega razvoja. Zaradi tega so adolescenti in mladi odrasli posebej ranljive skupine, ki jim mora zdravstvena stroka nameniti posebno pozornost .

Mednarodna zveza zdravnikov specialistov (UEMS) je sprejela stališče, da mora vsak zdravnik specialist, ki dela z adolescenti in mladimi odraslimi (10-24 let) pridobiti osnovna znanja iz adolescentne medicine, ki naslavljajo glavne posebnosti razvoja v adolescenci in iz tega izhajajočih specifičnih zdravstvenih potreb. Svetujejo tudi, da se vsebine iz adolescentne medicine vključijo v vse specializacije, ki so v stiku z adolescenti in mladimi odraslimi.

V Slovenji do sedaj na področju adolescentne medicine nismo imeli sistematičnega izobraževanja.

Medicinska fakulteta v Mariboru je prepoznala potrebo po tovrstnem izobraževanju. Z ustanovitvijo

Inštituta za adolescentno medicino in preventivno pediatrijo so zagotovljeni osnovni pogoji za razvijanje stroke na dodiplomski in podiplomski ravni iz izobraževalnega in raziskovalnega vidika.

V okviru inštituta smo zasnovali načrt podiplomskega izobraževanja iz adolescentne medicine, ki je namenjen specializantom in specialistom pediatrije, družinske medicine, kirurških in internističnih strok, ter vsem ostalim zdravnikom, ki bi želeli pridobiti dodatna znanja iz adolescentne medicine. Program je zasnovan na osnovi priporočil UEMS in programa evropske šole adolescentne medicine (Euteach, Lausanne, Švica ter usmeritev Svetovne zdravstvene organizacije (WHO).

1

1. MODUL

**Posebnosti
bio-psiho-socialnega
razvoja v adolescenci**

**Komunikacija, pomen
zaupnosti in pravica
do samoodločanja ter
adolescent s kronično
bolezniijo in tranzicija**

Petek 10.03. 2023

- 14.00–14.30 Registracija
- 14.30–14.45 Slavnostni nagovori
- 14.45–15.00 **Uvod v adolescentno medicino**
Dušanka Mičetić-Turk
- 15.00–16.00 **Posebnosti adolescence z vidika razvoja možganov, diferenciacije spola in pubertetnega razvoja**
Gregor Majdič
- 16.00–17.00 **Pravica mladostnika do samoodločanja in vloga zdravnika**
Urh Grošelj
- 17.00–17.15 Odmor
- 17.15–18.00 **Komunikacija z mladostnikom in starši ter pomen zaupnosti**
Hojka Gregorič Kumperščak
- 18.00–18.45 **Adolescent s kronično boleznijo in pomen tranzicije**
Jernej Dolinšek
- 18.45–19.00 Razprava
- 19.00–20.00 Druženje

Sobota 11.03. 2023

- 8.00–9.00 **Celosten pogled na razvoj v adolescenci z vidika zdravnika prvega stika (interaktivna uvodna delavnica z igro vlog)**
Bernarda Vogrin, Mojca Ivankovič Kacjan
- 9.00–10.30 **Interaktivne delavnice na temo komunikacije in vloge zaupnosti z igro vlog ter delom v skupinah s simuliranimi pacienti**
Tanja Pristovnik, Bernarda Vogrin, Mojca Ivankovič Kacjan
- 10.30–10.45 Odmor
- 10.45–11.15 **Tranzicija na sekundarni in terciarni ravni**
Petra Rižnik
- 11.15–11.45 **Adolescent s kronično boleznijo na primarni ravni ter pomen tranzicije in transferja**
Mojca Ivankovič Kacjan, Marta Orehek – Kirbiš
- 11.45–12.30 Kosilo
- 12.30–14.00 **Interaktivne delavnice – komunikacija z adolescentom s kronično boleznijo in načrtovanje tranzicije**
Petra Rižnik, Marta Orehek- Kirbiš, Bernarda Vogrin, Vesna Pekarovič Džakulin, Irena Štucin Gantar
- 14.00–14.30 Evalvacija in zaključek prvega modula izobraževanja.

Adolescentna medicina – nastajanje nove specialnosti

Adolescent Medicine – The Development of a New Specialty

Dušanka Mičetić-Turk, Bernarda Vogrin

Univerza v Mariboru, Medicinska fakulteta, Maribor, Slovenija
dusanka.micetic@um.si, bernarda.vogrin1@um.si

ISBN 978-961-286-801-7

DOI <https://doi.org/10.18690/um.mf.2.2023.1>

Izvleček

Adolescentna medicina je hitro razvijajoča veja medicine, ki naslavlja specifične zdravstvene potrebe mladih na zahtevnem prehodu iz otroštva v odraslost. Mladostnika obravnava celostno s somatskega in psihosocialnega vidika ter pri tem upošteva in raziskuje različne vplive ožjega in širšega okolja. Družbene spremembe so oblikovale spremembe v načinu razmišljanja zdravstvenih delavcev in premik od tradicionalne in paternalistične vloge in komuniciranja samo s starši do neposrednega obračanja in komuniciranja z mladostnikom. Raziskave, klinično delo in izobraževanje na področju adolescentne medicine vplivajo na vse boljše zdravstveno varstvo in spodbujajo promocijo zdravja med populacijo adolescentov in mladih odraslih.

Ključne besede: adolescentna medicina, nova specialnost, mladostniki, komunikacija, zdravstveno varstvo

Abstract

Adolescent medicine is a rapidly developing branch of medicine that addresses the specific health needs of young people during the challenging transition from childhood to adulthood. It treats the adolescent holistically from a somatic and psychosocial point of view, taking into account and researching the various influences of the immediate and wider environment. Social changes over the past century have shaped the way health workers think, marking a shift from their traditional role and parent-only communication methods to a more direct form of contact and communication with the teenager. Research, clinical work, and education in the field of adolescent medicine are paving the way for increasingly better healthcare and health promotion amongst the adolescent and young adult population.

Keywords: Adolescent medicine, new specialty, adolescents, communication, healthcare

Uvod

Adolescentna medicina je subspecialnost medicine, ki se osredotoča na čustveno, fizično in vedenjsko oskrbo oseb, ki so v adolescentnem obdobju burnega bio-psihosocialnega razvoja. Adolescenca je obdobje prehoda med otroštvom in odraslostjo. Začne se s puberteto, s procesom fizičnega, psihološkega in čustvenega razvoja, ki ga sproži kaskada endokrinih sprememb, ki vodijo do spolnega zorenja in reproduktivne sposobnosti.

Mladostniško obdobje je stopnja raziskovanja in oblikovanja lastne identitete, doseganja telesne, kognitivne in tudi čustvene zrelosti, iskanja priložnosti in izpostavljenost različnim tveganjem, zato je to tudi obdobje ranljivosti, razvoja samozavesti, vedenja in življenjskega sloga, ki vpliva na zdravje ali razvoj bolezni in pogosto celo na pomanjkanje dolgoročne vizije zdravega življenja.

Puberteta in kdo je adolescent

Kronološka opredelitev tega, kdo je mlad, kdo je otrok ali kdo odrasel, se razlikuje od naroda in kulture. Svetovna zdravstvena organizacija – SZO (angl. WHO) opredeljuje adolescenta kot osebo med 10. in 19. letom starosti. V širšo opredelitev SZO za mlade sodijo posamezniki med 10. in 24. letom. Razlika v starosti je povezana predvsem s spoznanji nevroznanosti, ki je s sodobnimi raziskovalnimi metodami pokazala, da možgani in spoznavne funkcije zorijo še v dvajsetih letih (1).

Združeni narodi – ZN (angl. UN) za statistične namene mlade opredelijo med 15. in 24. letom starosti. Uporaba 15. leta starosti kot spodnje meje za mladost namesto 18. leta so statistični premisleki, saj so podatki zelo pogosto na voljo samo glede na starostne skupine, ki zajemajo pet let (2, 3). V številnih državah so določene zakonske določbe polnoletnosti običajno pri starosti 18 let ali več.

V številnih družbah adolescenco enačijo s puberteto in ciklom fizičnih sprememb, ki dosežejo vrhunec v reproduktivni zrelosti. V drugih družbah je adolescenca razumljena v širšem smislu, ki zajema psihološke, socialne in moralne vidike ter strogo fizične vidike zorenja.

V teh družbah se izraz adolescenca običajno nanaša na obdobje med 10. in 20. letom starosti in je približno

enakovredna besedi najstniki (teens) – teenagers.

Znanstveni napredek prejšnjega stoletja je močno prispeval k razumevanju sprememb, ki se dogajajo pri otrocih v puberteti, in omogočil razvoj adolescentne medicine.

Raziskave, ki opredeljujejo rast in fiziološki razvoj v puberteti, so v tridesetih letih prejšnjega stoletja začeli Greulich in Pyle (4) in Stuart (5). Marshall in Tanner (6, 7) sta v šestdesetih letih prejšnjega stoletja dodatno opredelila standarde stopnje razvoja dojki in sramnih dlačic pri deklicah in razvoj spolnih organov in sramnih dlačic pri dečkih. Raziskovali so čas začetka hitre rasti pri fantih in dekletih. V petdesetih letih 20. stoletja je rentgensko določanje kostne starosti bilo ugotovljeno kot dober kazalec fiziološke starosti in dragoceno diagnostično orodje za odkrivanje pubertetnih nepravilnosti (8).

V šestdesetih letih prejšnjega stoletja so odkrili velike razlike med telesno sestavo fantov in deklet (9). V sedemdesetih letih sta Frisch in McArthur (10) odkrili povezavo med odstotkom telesne maščobe mladostnic in pojavom menarhe.

V zadnjem obdobju nove generacije otrok se kažejo pospešena rast v višino in težo tako deklet kot dečkov ter zgodnejši pojav menarhe pri deklicah, kar pomembno vpliva na ustanavljanje novih standardov za opredelitev prezgodnje ali zapoznele pubertete (11, 12).

Prav tako so odkritja, ki opisujejo glavne hormonske dogodke, ki sprožijo vidne fizične spremembe v puberteti, prispevala k razumevanju rasti in razvoja mladostnika. Vzorce izločanja estradiola pri dekletih in vzorce izločanje testosterona pri fantih so v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja preučevali Boyar s sodelavci (13) in Zumoff s sodelavci (14). Ugotovili so, da povečanje tako gonadotropinov kot hormona rasti v zgodnji adolescenci predstavljata izrazit biološki indeks za prepoznavanje pubertete (15, 16). Tudi odkritje, da povišane ravni serumske alkalne fosfataze, verjetno kostnega izvora, korelirajo z najvišjo hitrostjo rasti mladostnika (17, 18, 19) prispeva k razumevanju hitrosti rasti in ravnega sunka. Na področju nevroendokrinega nadzora začetka pubertete so nove ugotovitve pomagale razmejiti otroštvo od adolescence in tako začrtati področje adolescentne medicine.

Preučevanje psihološkega, kognitivnega in

POVZETEK

Adolescentna medicina

1. in 2. modul

DUŠANKA MIČETIĆ-TURK (ur.)

Univerza v Mariboru, Medicinska fakulteta, Maribor, Slovenija
dusanka.micetic@um.si

BERNARDA VOGRIN (ur.)

Univerza v Mariboru, Medicinska fakulteta, Maribor, Slovenija
Univerzitetni klinični center Maribor, Maribor, Slovenija
bernarda.vogrin1@um.si

S pričujočo publikacijo želimo študentom medicine, zdravnikom in drugim zdravstvenim delavcem približati posebnosti razvojnega obdobja v adolescenci. Komunikacija prilagojena stopnji zrelosti, upoštevanje načela zaupnosti in spoštovanje pravice mladostnika do samoodločanja ter tranzicija so osnovna načela adolescentne medicine, ki so zajeta v prvem modulu. Drugi modul obravnava področja duševnega zdravja, čustvenih motenj, samomorilne ogroženosti, motenj hranjenja in debelosti. Vsa omenjena stanja v času po epidemiji Covid 19 dosegajo epidemične razsežnosti. Upamo, da bo publikacija v pomoč zdravstvenim delavcem pri razumevanju in zgodnjem odkrivanju čustvenih in duševnih motenj mladostnic in mladostnikov ter zmanjševanju stigme, ki je v tradicionalnih okoljih še kako prisotna.

Ključne besede:

Adolescentna medicina,
podiplomsko izobraževanje,
predavanja,
delavnice,
zbornik

ISBN TISK: 978-961-286-801-7

DOI: <https://doi.org/10.18690/um.mf.2.2023>

URL: <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/828>

Zahvala

Zahvaljujemo se predavateljem, profesorjem Medicinske fakultete, Univerze v Mariboru in Univerze v Ljubljani, študentom medicine ter številnim zunanjim sodelavcem, ki so sodelovali pri izvedbi izobraževanja in pripravi zbornika.

Univerza v Mariboru

Medicinska fakulteta

ISBN 978-961-286-801-7

